

TUTKIMUKSEN OSUUS PUOLUSTUSVALMIUDEN KEHITTÄMISESSÄ

Kenraaliluutnantti P J u n t t i l a
(Seuran 50-vuotisjuhlassa pidetty juhlaesitelmä)

Vanha sanonta kuuluu, että hyvän sotapäällikön on kyettävä ratkaisemaan nopeasti asioita käsituntumalla ja vaistonvaraisesti. Ilmeisesti tämä onkin eräs hyvän sotapäällikön ominaisuuksista, mutta toisaalta on tosiasia, että ennen kuin missään vähemminkin tärkeässä sotilaallista tapahtumaa koskevassa kysymyksessä päästään ratkaisuvaiheeseen, niin se edellyttää valmisteluja, suunnittelua ja tutkimusta. Näiden toimenpiteiden voidaan katsoa sisältyvän myös maanpuolustuksen monitahoiseen ja laajalle ulottuvaan kokonaiskenttään.

Maanpuolustuksen tärkeimmät toimialathan ovat sotilaallinen ja taloudellinen maanpuolustus sekä väestönsuojelu. Niiden suorituskyky osoittaa sen, millainen puolustusvalmius valtakunnalla on. Puolustusvalmiuden kehittämiseen tähtäävien toimenpiteiden tavoitteena pidetään sellaisen valmiuden saavuttamista, mikä omalta osaltaan turvaa ulkopoliittisen peruslinjamme jatkamisen ja antaa tarvittaessa tukensa poliittisen johdon suorittamalle päätöksenteolle. Kehittämisen tavoitteisiin liittyy myös vaatimus, että puolustusvalmiuteen sisältyviä toimenpiteitä on kyettävä säätelemään tilanteen muuttumisen mukaisesti. Näistä vaatimuksista aiheutuu, että puolustusvalmius on käsitteellisesti niin laaja ja monitahoinen, että siihen sisältyvä tutkimustoiminta ulottuu lähes kaikille käytännön elämän aloille ja peittää kaikki sotilaalliset toiminnot.

Valtakunnan puolustusvalmiudelle asetettu tavoite ei sinänsä osoita, miten se kokonaisuudessaan ja osatekijöineen saavutetaan. Eikä kysymyksessä ole ainoastaan tavoitteen saavuttaminen, vaan mitä suurimmassa määrin saavutetun tason säilyttäminen yleisen kehityksen rinnalla ja esimerkiksi siten, että pyytään sotavarustuksen teknisen kehittymisen mukana. Näin ollen jo tason säi-

lyttäminen edellyttää kehittämistä ja jatkuvaa tutkimustyötä, koska vain siten voidaan saada riittävät perusteet puolustusvalmiuteen liittyville eri toiminnoille ja välttyä samalla virhesuorituksilta tai kokonaisten toimintojen laiminlyömiseltä.

Puolustusvalmius koostuu pääasiassa sekä sotilaallisen että taloudellisen maanpuolustuksen suorituksista ja sen mukaisesti hajaantuu myös tutkimuskenttä. Taloudellinen maanpuolustus muodostaa oman monitahoisien alueensa ja antaa tausta- sekä lähtövoimaa sotilaalliselle maanpuolustukselle, joka on puolustusvalmiuteen liittyvän tutkimuksen kannalta tärkein toiminta-alue.

Sotatieteellisen tutkimuksen keskeisinä kohdealueina ovatkin sellaiset kokonaisuudet kuten puolustusvalmiuden vaatimat toimintajärjestelmät ja niiden edellyttämät organisaatiot. Tähän ryhmään kuuluu mm nykyinen puolustusjärjestelmämme, johon siirtyminen aloitettiin lähes kymmenen vuotta sitten. Siirtymistä edelsi useita vuosia kestänyt tutkimusvaihe, jolloin kysymystä lähestyttiin laajalta pohjalta ja useista eri suunnista. Tämä tutkimus ei ole vielä päätynyt, vaan jatkuu rinnan puolustusjärjestelmän kehittämisen kanssa. Puolustusvalmiuden lähtötason pysyessä suhteellisen alhaisena lähinnä taloudellisista rajoituksista ja vakaasta ulkopoliittisesta tilanteesta johtuen on valmiuden kohottamiseen liittyvien suunnitelmien pohjaututtava kiinteästi rauhanaikaisiin toimintoihin. Suuret muutokset merkitsisivät nopeasti kehittyvissä tilanteissa hidasta liikkeelle lähtöä ja samalla sellaista myöhästymistä toimenpiteissä, ettei syntyviä uhkatilanteita kyettäisi hallitsemaan enempää paikallisesti kuin kokonaisuudessakaan. Erityisen selvästi tämä koskee rauhan ja sodan ajan organisaatioiden toisiinsa nivelymistä. Tämän alan tutkimusten peruslähtökohtana on organisaatioiden riittävän nopea ja tehokas toimeenpano ja toimintakelpoisuus sodan olosuhteissa. Tuosta vaatimuksesta siirrytään eri tutkimusvaiheiden kautta vallitsevaan rauhan tilaan ja saadaan samalla vastaus kysymykseen, millaisia olisi rauhan ajan organisaatioiden oltava, että ne mahdollisimman pienin ja nopeasti toteutettavin muutoksin sopisivat sodan ajan kuvioihin ja täyttäsivät samalla rauhan ajan tehtävät. Kokoonpanojen on luonnollisesti oltava sopusoinnussa valtiollisen ja yhteiskunnallisen järjestelmän kanssa ja noudatettava taloudellisten voimavarojemme määrittelemiä linjoja.

Tutkimusten tuloksina on mahdollista löytää sellaiset organisaatiot, jotka tehokkaimmalla tavalla sopeutuvat puolustusjärjestelmäämme. Tutkimustyö on kuitenkin tässä suhteessa loputon, koska olosuhteet muuttuvat ja kokoonpanot ovat sen vuoksi jatkuvien muutosten alaisia. Erittäin laajana tutkimuksen alueena pidetään selvitystä siitä, millainen olisi oltava puolustusjärjestelmään sisältyvien organisaatioiden varustus, joka sinänsä jo on yksi organisaation osa. Useissa tapauksissa on täysin perusteltua suorittaa tavoitetutkimus te-

hokkaimpaan ratkaisumalliin pyrkien. Siitä joudutaan sitten jatkotutkimusten kautta hakemaan taloudellisinta ratkaisua, jolle omat rajoituksensa asettavat hankinta- ja kauppapoliittiset tekijät. Teknillinen kehitys on mennyt viime vuosikymmeninä niin voimakkaasti eteenpäin, että jo sen seuraamisessa on tutkimuskentällä runsaasti työtä. Sillä meidän on pysyttävä kehityksen tasolla ainakin niissä teknillisissä ratkaisuissa, jotka ovat välttämättömiä puolustusvalmiudellemme. Ajattelen tällöin erityisesti yksityisiä osatyyppejä, jatkuvasti tehostuvia asejärjestelmiä ja niitä kuljettavia lentokoneita ja aluksia sekä panssareita ja muita ajoneuvoja. Hankintasuunnitteluun liittyen on selvitetävä välineistön koulutus-, huolto- ja ylläpitojärjestelyt, jotka ovat useimmiten monin verroin vaikeammin ratkaistavia kysymyksiä kuin varsinainen hankintatapahuma. Tutkimuksissa voidaan päätyä myös tuloksiin, jotka osoittavat kohteittain sen rajan, mihin saakka meillä on mahdollisuus edetä nykyisellä teknillisellä tietämyksillämme ja taloudellisilla edellytyksillämme. Silloin kun tuon rajan saavuttaminen osoittautuu voimavaroillemme mahdottomaksi on haettava alemmalta tasolta sovellutuksia niin, että puolustusvalmiudelle asetetut tavoitteet kuitenkin saavutettaisiin. Voitaneen tässä yhteydessä todeta, että meillä pyritään määrätietoisesti omintakeisiin ratkaisuihin ja kotimaisiin hankintoihin silloinkin, kun se vaikuttaa epätaloudelliselta ja vaatii muutenkin suuria ponnistuksia. Päämääräksi otetaan tällöin hankittavan materiaalin lisäksi valtakunnan kannalta itsenäisen toimintavapauden ja siihen liittyvän puolustusvalmiuden säilyttäminen.

Puolustusjärjestelmä organisaatioineen vaatii oikealla tavoin koulutetun ja sijoitetun henkilöstön sekä rauhan että sodan ajan joukkoihin. Tällöin on kysymys niin varusmiehistä, kantahenkilökunnasta kuin reservistä kokonaisuudessaan lähtien laaja-alaisista koulutuskokonaisuuksista ja päätyen pitkälle koulutettuihin pieniin erityisryhmiin. Tasotavoite asetetaan tietenkin niin korkealle kuin se koulutukseen käytettävissä olevaan aikaan nähden on mahdollista. Tavoitteiden saavuttaminen perustuu puolestaan laajamittaiseen tutkimus- ja suunnittelutyöhön monitahoisen koulutuskentän jatkuvaksi rakentamiseksi ja kehittämiseksi siten, että lopputulos muodostaisi oikein painotetun kokonaisuuden. Muuttuva välineistö sekä tehtävien ja toimintatapojen uusiutuminen osaltaan pakottavat jatkuvaan koulutusmenetelmien mutta myös itse järjestelmän tutkimiseen. Huomattava lisävelvoite tulee yhteiskunnan taholta, missä tapahtuva kehitys on luonnollisesti otettava sellaisenaan erääksi lähtökohdaksi tutkittaessa sotilaallisen koulutuksen kehittämismahdollisuuksia.

Puolustusjärjestelmä siinä olevine organisaatioineen sekä niihin sijoitettune ja koulutettuine henkilöstöineen muodostavat kokonaisuuksia, joiden toimintoja strategiset ja operatiiviset suunnitelmat sekä taktilliset menettelytavat säännöstelevät. Näiden kysymysten tutkiminen on puolustusvoimissa keskei-

sessä asemassa jo senkin vuoksi, että tulokset määräävät ratkaisevasti sen, millä tavalla maata tarvittaessa puolustetaan. Strategian ja operaatioiden tutkimisen olisi lähtökohdiltaan oltava vapaata ja itsenäistä, mutta tosiasia kuitenkin on, että tutkimusten tuloksilla on vasta silloin käytännön merkitystä, kun ne pohjautuvat vallitseviin olosuhteisiin ja käytettävissä oleviin mahdollisuuksiin. Yleiset strategiaa ja operaatiotaitoa koskevat tutkimukset ovat julkisia jopa kansainvälisiä ja siten kaikkien käytettävissä. Niin pian kuin kyseiset työt suunnitellaan palvelemaan omaa maata konkreettisin päämäärin, ne muuttuvat salaisiksi. Se on omiaan rajoittamaan tutkimuksen suorittajia ja rajaamaan tutkimusalueita, mutta toisaalta sen tehostava vaikutus tutkimuksen kannalta on ilmeinen. Operaatiotaitoa koskevat hyväksytyt tutkimustulokset johtavat monien vaiheiden kautta eri aselajien taktillisiin ja teknillisiin ohjesääntöihin, missä verraten tarkoin määritellään, miten erilaiset laitokset, yhtymät sekä yksiköt ja niiden osat toimivat niin, että syntyy tarvittaessa sellainen vaikuttava kokonaissuoritus, millä on merkitystä koko valtakunnan puolustamisen kannalta.

Merkillepantavaa siis on, että ns salaisen vaiheen jälkeen strategisten ja operatiivisten tutkimusten tulokset näkevät ohjesäännöissä päivän valon ja johtaessaan suoraan koulutukseen, tulevat siten ainakin osittain julkisiksi.

Lähdettyäni tässä esityksessä etenemään puolustusvalmiuden tavoitteista, olen nyt päätenyt taktillisiin tai teknillisiin suorituksiin. Se merkitsee omalla tavallaan ympyrän sulkeutumista. Ympyrän, jonka sisälle jäävän puolustusvalmiuden kentän ikään kuin peittää tutkimuksen verho, joka on paikoitellen liian ohut, mutta osoittaa kuitenkin monitahoisuudellaan tutkimuksen merkitystä puolustusvalmiuden kannalta.

Edellä mainittujen puolustusvalmiuteen välittömästi vaikuttavien asiakokonaisuuksien lisäksi on useita alueita, joissa suoritettulla tutkimuksella on merkittävä, välillinen vaikutuksensa puolustusvalmiuteen. Sellaisina mainittakoon psykologian ja sotilaslääketieteen alan tutkimukset lukuisine sovellutuksineen, joilla on osuutensa käytännön suorituksiin sekä koulutukseen ja siinä tehtäviin ratkaisuihin. Sotahistorian tutkimuksen vaikutus puolustusvalmiuteen on selvästi vaistottavissa, vaikka sen mittaaminen on luonnollisesti vaikeata. Sotahistoriallisten tapahtumien, sotien, operaatioiden ja taistelujen analysointi kirkastaa kehityksen todellisuutta ja helpottaa eri tekijöiden vaikutuksen arviointia tulevaisuuden tutkimuksessa ilman, että kyseessä olisi vanhojen sotien tai entisten taistelujen käyminen uudestaan.

Puolustusvalmiuden hyväksi työskentelevä tutkijavoima ulottuu virkatyönä tai vapaamuotoisena toimintana yhtä laajalle kuin tutkimuskenttäkin. Voimme ajatella tutkijavoiman ryhmitettäväksi esim seuraaviin merkittäviin kokonaisuuksiin:

- puolustusvoimat
- maanpuolustuksen tieteellinen neuvottelukunta (MATINE)
- maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta ja
- vapaaehtoisuuteen perustuvat seurat, yhdistykset ja säätiöt.

Puolustushallinnon kannalta sotatieteellistä tutkimusta koordinoi *Sotilaallisen maanpuolustustutkimuksen yhteistyöryhmä*. Sen tehtävänä on arvioida sotilaallisen maanpuolustuksen eri aikavälien laaja-alaiset tutkimustarpeet ja suosittaa tämän tarvearvioinnin pohjalta aiheellisiksi katsottujen tutkimusten suorittamista.

Puolustusvoimissa suoritettavasta tutkimustyöstä vastaavat pääesikunta ja puolustushaaraesikunnat sekä pääesikunnan alaiset tutkimus- ja sotilasopetuslaitokset. On tehty eräitä arviointeja tutkimus- ja kehittämistoiminnan osuudesta puolustusvoimien henkilöstön muuhun toimintaan verrattuna. Niinpä esim vuonna 1973 arvioitiin, että teknilliseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettiin puolustushallinnossa varoja n 16 milj markkaa. Se oli tuolloin 1,7 % puolustusministeriön hallinnonalan kokonaismenoista ja 2,5 % Suomesa kyseisenä vuonna tutkimukseen ja kehittämiseen käytetyistä varoista. Tutkimukseen käytettyjä varoja ja samalla työvoimaa on viime vuosina vähin erin perustellusti lisätty, mikä osoittaa kehityksen oikeutettua suuntaa. Pääosa puolustusvoimissa suoritettavasta valmiuteen liittyvästä tutkimustyöstä tapahtuu esikuntajohtoisena virkatyönä joko yksityisten henkilöiden tai rakenteeltaan ja menettelytavoiltaan erimuotoisten työryhmien suorittamana.

Tutkimuksen pitäisi yleiskäsitteenä olla suunnitelmallista työtä tiedon lisäämiseksi. Puolustusvalmiuteen kohdistuva tutkimus voitaneen niin haluttaessa nimetä perustutkimukseksi ja sovelletuksi tavoitetutkimukseksi. Perustutkimus olisi lähinnä tietojen keräämistä, yhdistelyä, järjestämistä ja vertaamista sekä uusien, tuntemattomien toiminta-alojen etsimistä. Sovellettu tavoitetutkimus on puolestaan tunnetun tiedon käyttöalan laajentamista. Voidaan kai sanoa, että eri johtoportaiden tutkimustoimintojen rajat ovat verraten tarkoin määritelty johtuen juuri puolustusvalmiuden ja sen osien tehtäväasettelusta. Sen sijaan esimerkiksi sotilasopetuslaitoksilla ja erillisillä tutkimuslaitoksilla on vapaammat mahdollisuudet ottaa tutkimuksen lähtökohdaksi sellaisia tehtäväasetteluja, jotka eivät välttämättä ole sidottu vallitsevan ajankohdan rajoittamiin kehyksiin. Tällaista vapautta pitäisi ehdottomasti käyttää hyväksi, sillä siten saaduilla tutkimustuloksilla on kokemuksen mukaan merkittävä vaikutus erityisesti puolustusvalmiuden osatekijöiden kehittymiselle.

Päätyönään tutkimusta suorittavista laitoksista mainittakoon tässä yhteydessä Puolustusvoimien tutkimuskeskus, jonka työn painopiste on lähinnä kemian ja fysiikan alueen tutkimuksissa sekä Sotatieteen laitos, joka on antanut julkisuuteenkin lukuisia töitä sotahistorian ja strategian aloilta.

On myönnettävä, että puolustusvalmiuden osatutkimuksissa on eräissä tapauksissa päädytty virheellisiin tai puutteellisiin lopputuloksiin, ja niiden perusteella suoritettavat ratkaisut heijastuvat kielteisinä jopa vuosikymmenien päähän ja ovat vaikeasti poistettavissa tai korjattavissa. Suurimpina syinä virheellisiin tuloksiin on ollut tavallisesti se, että tutkimuksia ei ole ulotettu ajallisesti riittävän pitkälle eikä riittävää määrää vaikuttavia tekijöitä ole kyetty saamaan samanaikaiseen käsittelyyn.

Valtion Tiedoneuvoston julkaisu "Suomen tiedepoliitikan suuntaviivat 1970-luvulla" johti siihen, että hallinnonaloittain laadittiin soveltavan tutkimuksen ja kehitystyön edistämistä ja suuntaamista koskevat tutkimuspoliittiset ohjelmat. Näin syntyi myös puolustusministeriön hallinnonalan tavoitetutkimuksen runko-ohjelma. Tuossa ohjelmassa todetaan mm "Sotavarustuksen tutkimus- ja kehittämistyöhön liittyvien tutkimusten käynnistäminen kehittämissohjelmien mukaisesti ja näiden välitön valvonta tulee pysyttää puolustusvoimien piirissä". Lausuma ei kuitenkaan sulje pois sitä, että tarvittaessa tutkimusten toteuttaminen tapahtuu yhteistyössä valtakunnassa olevan tutkijakapasiteetin kanssa. Ja tämä on luonnollistakin, sillä onhan puolustusvalmiuskin valtakunnallinen kysymys. Erinomaisena yhteyselimenä puolustushallinnon ja valtakunnan eriasteisten tutkijavoimien välillä toimii maanpuolustuksen tieteellinen neuvottelukunta (MATINE). Valtioneuvoston v 1965 antaman päätöksen mukaan MATINEN tehtävänä on "Maanpuolustukseen liittyvän tieteellisen tutkimustyön ohjaaminen ja edistäminen sekä yhteyden ja yhteistoiminnan järjestäminen ja ylläpitäminen yliopistojen, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja teollisuuslaitosten kanssa". Vuosien kuluessa on maanpuolustuksen tieteellisestä neuvottelukunnasta kasvanut huomattava, puolustustutkimusta kanavoiva organisaatio, jonka jäsenistö koostuu tiedemiehistä, joilla on merkittävä asema suomalaisessa tutkimustoiminnassa. Pyytäisin tässä yhteydessä korostaa myös valtion teknillisen tutkimuskeskuksen ja teollisuutemme tutkimuslaitoksen osuutta. Hyvä yhteistyö ja puolustusvoimien puolelta yksilöidyt tavoitteet, ovat mm usein johtaneet puolustusvalmiuden kannalta tärkeän materiaalin hankintoihin kotimaasta.

Vuonna 1975 määrättiin asetuksella maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Toivomme, että se järjestäytymisvaiheensa jälkeen tehtäviinsä kuuluvana suoritettaisiin julkisia mielipide- ja muita tutkimuksia turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta. Näiden tutkimusten tuloksilla saattaisi olla oma vaikutuksensa puolustusvalmiuskysymyksiin.

Vapaaehtoisuuteen perustuvien sotilaallista tutkimustyötä suorittavien ja niitä tukevien seurojen, yhdistysten ja säätiöiden merkitys on arvioitavissa puolustusvalmiudenkin kannalta erittäin huomattavaksi. Tästähän Suomen Sotatieteellisen Seuran herra puheenjohtaja antoi jo keskitetyn kuvan.

Sotatieteellisen Seuran piirissä suoritettut työt ovat antaneet vaikutteita lukemattomille jatkotoimenpiteille, kun taas toisaalta esimerkiksi puolustusvoimain taholta on usein suositeltu tutkimusaiheita seuran käsittelyyn. Haluaisin erityisesti korostaa itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tapahtuvan tutkimuksen vapautta ja mahdollisuudesta lähestyä puolustusvalmiuden eri tekijöitä suunnista, mihin virkатыönä tapahtuvalla tutkimuksella ei ole vastaavia mahdollisuuksia eikä voimia. Tämän seikan on myös Pääesikunta ottanut huomioon arvioissaan upseerien ylennysperusteita. Asiaa koskevilla ohjeilla nimittäin sanotaan: ”Erityisesti arvostetaan sotatieteellisen tutkimustyön merkitys, olkooppa kysymyksessä virkатыön ulkopuolella suoritettu oma-aloitteinen työ tai virkатыöhin liittyvä, laajahkon aineiston hallintaa ja pitkäjänteistä ajatustyötä vaativa tutkimus. Kun joudutaan ratkaisemaan sopivuus tehtävään kahden tai useamman upseerin välillä, pyritään heidän työnsä tulokset rinnastamaan ja siten arvioimaan heidän työkykynsä.”

Itsenäisyytemme vuosikymmenien aikana ovat monet Suomen Sotatieteellisen Seuran jäsenet voimiansa ja aikaansa uhraten ponnistelleet tutkimustehtävissä puolustusvoimien ja isänmaan hyväksi. Heidän ansiotaan on osaltaan, että sotatieteellinen tutkimuskenttä on nyt vapaasti käytettävissä. Tästä voivat nykyiset tutkijat olla tänä päivänä kiitollisia. Puolustusvalmiuden kehittämisessä on suunnittelu ja tätä palveleva tieteellinen tutkimustyö saamassa kehityksen myötä yhä korostetumman aseman. Voidaan myös todeta, että Suomen puolustusvoimilla on hyvät suhteet moniin ulkomaisiin asevoimiin. Se antaa mahdollisuuden vilkkaaseen kanssakäymiseen ja siten yleisten tietojen käsittelyyn ja vaihtoon. Sotilaallisten liittoutumien ulkopuolella olevana, meillä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta turvautua ulkomaiseen sotilaalliseen tutkimusapuun, vaan on pyrittävä omiin, käyttökelpoisiin ratkaisuihin. Meillä ei ole myöskään mahdollisuuksia mittavien asejärjestelmien tutkimus- ja kehittämisohjelmiin. Sen vuoksi sotatieteellisen tutkimuksen yleisiin tavoitteisiin tuleekin kuulua sellaisten perusteiden antaminen, mitkä vallitsevilla taloudellisilla mahdollisuuksilla takaavat puolustusvalmiudellemme määritellyn tason saavuttamisen ja säilyttämisen.